

МИССИЯ И БАЙНАЛМИЛАЛИИ НОЗИРОНИ ИНТИХОБОТ Чумхурии Тоҷикистон, Интихоботи парлумонӣ, 28-уми феввали с.2010

ИЗҲОРОТИ ХУЛОСАҲОИ ПЕШАКӢ

ХУЛОСАҲОИ ПЕШАКӢ

Душанбе, 1-уми март соли 2010. Интихобот ба таври ором сурат гирифт аммо сарфи назар аз тадбирҳои кӯчак ва интихоботи парлумонии дар таърихи 28-уми феврал баргузоришуда ба бисёр ӯҳдадорихои асосии Санади Копенгагени САҲА 1990 ва дигар стандартҳои байналмилалӣ интихоботи демократӣ ҷавобгӯ набуд. Сарфи назар аз он ки ҳокимияти Тоҷикистон мақсади баргузор намудани интихоботи бештар демократӣ ва шаффофро изҳор карда буданд, вале дар рӯзи интихобот вайронкорихои ҷиддӣ рух доданд, аз ҷумла ҳодисаҳои баланди мушоҳидашудаи овоздиҳӣ ба ҷои аъзои оила ва овоздиҳӣ аз тариқи намояндагӣ. Яке аз ҷанбаҳои мусбат ин буд, ки ҳайати комиссияҳои болоӣ аз комиссияҳои интихоботии қаблӣ бештар фарогир буданд.

Новобаста аз саъю кӯшишҳои созмонҳои давлатӣ ва гайридавлатӣ дар баланд бардоштани огоҳии ҷомеа, барҷастагии интихобот дар миёни мардум нисбатан паст буд. Дар маҷмӯъ ташвиқоти интихоботӣ ба назар паст расида дер оғоз гардид, ки сабаби он аз як тараф дертар ба қайд гирифта шудани номзадҳо ва аз тарафи дигар дертар тақсим карда шудани вақти эфирии баробар барои номзадҳо буд. Баъзе ҳизбҳо ва номзадҳо ба интихобкунандагон алтернативаҳои сиёсиро фароҳам оварданд. Вале ба таври дуруст татбиқ нашудани муқаррароти ташвиқотӣ ба имкониятҳои пешбурди ташвиқоти номзадҳо, бахусус ҳизбҳои муҳолиф таъсир расонид. Гузоришҳои бозғатимод оид ба якҷанд ҳолати вайронкунии меъёрҳои ҳуқуқии пешбурди ташвиқот аз ҷониби мақомоти ҳокимияти маҳаллӣ ва мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ба муқобили ҳизбҳои муҳолиф ҷой доштанд. Ин фазои рақобатии барои ҳамаи номзадҳо баробарро ҳалалдор сохт.

Ба қонун дар бораи интихобот аз соли 2004 инҷониб ба таври бояду шояд тағйироту иловаҳо ворид карда нашудааст ва камбудихои назаррас дар он боқӣ мондаанд. Аз ҷумла, вучуд надоштани кафолати ҳайати фарогир ва чандҷонибаи (плюралистии) комиссияҳои интихоботӣ, расмиёти нокифояи баррасии шикоятҳо, тартиботи дорои маъноӣ васеъ ва вучуд надоштани кафолатҳои асосии ҷабҳаҳои раванди интихобот, ба монанди бақайдгирии интихобкунандагон, пешбурди ташвиқот ва ҷараёни рӯзи интихобот. Илова бар ин, кафолати конституционии озодии сухан, ки дар сухангӯихои маърақаҳои пешазинтихоботӣ ва пахшҳои ВАО доир ба масоили интихобот муҳим аст, аз тариқи якҷанд муқаррароти қонун дар бораи интихобот ва кодекси ҷиноӣ вайрон карда шудааст. Тавсияҳои пешниҳодшудаи САҲА/ДНДХБ дар Гузориши ниҳой вобаста ба интихоботи қаблӣ парлумонии Тоҷикистон, ки соли 2005 баргузор шудааст, то ба имрӯз ҳалли худро наёфтаанд.

Амалан, дар барномаҳои телевизионии Чумхурии Тоҷикистон, ки сарчашмаи асосии иттилоотӣ барои шаҳрвандон аст, теъдоди маҳдуди андешаҳо муаррифӣ шуданд. Дар муқоиса бо телевизион, доираи васеъи андешаҳо дар воситаҳои ҷопии хабарӣ изҳор шуданд. Аммо бо сабаби кам дастрас шудани онҳо берун аз марказҳои шаҳрӣ ва ба таъб расидани аксарияти онҳо фақат як маротиба дар як ҳафта, таъсироти воситаҳои ҷопии хабарӣ маҳдуд аст. Рӯзноманигорон хабар доданд, ки муҳити пешазинтихоботӣ камтар

таҳти назорат қарор гирифт, аммо онҳо дар бораи худсензуранамой низ хабар доданд. Бо наздик омадани рӯзи интиҳобот, паҳши хабарии телевизиони давлатӣ дар робита бо маърақаҳои ташвиқоти хизбҳо ва номзадҳо қариб ба назар намерасид. Ҳамаи ин амалҳо дастрасии маълумотро ба интиҳобкунандагон ҷиҳати дар интиҳобот огоҳона овоз додан маҳдуд сохт.

Раванди бақайдгирии номзадҳо дар маҷмӯъ фарогир буд. Аммо, маблағи гарави интиҳоботӣ ниҳоят баланд арзёбӣ мешавад, ки он теъдоди назарраси номзадҳоро барои ба қайд гирифта шудан дар қанор гузошт. Танҳо Ҳизби халқӣ-демократии Тоҷикистон, ки он хизби ҳукмрон аст дар ҳамаи самтҳои рақобат, ба ҷуз як ҳавзаи яқмандатӣ, номзадҳояшро сабти ном кард. Ҳамаи дигар хизбҳо тавонистанд, ки танҳо теъдоди хеле ками номзадҳояшонро ба қайд монанд.

Дар умум, Комиссияи марказии интиҳобот ва раёспурсӣ (КМИР) дар доираи мӯҳлатҳои қонунӣ қор кард, аммо шаффофият ва ҳисоботдиҳандагии қори он дар яқҷоягӣ бо Комиссияҳои ҳавзавии интиҳобот (КҲИ) ҷиҳати иҷрои вазифаҳои онҳо вучуд нашофт. КМИР ба ҷои ҷаласаҳои расмӣ, ки дар қонун пешбинӣ мешавад, маҷлисҳои ғайрирасмӣ гузаронид. Дар давоми раванд, КМИР барои пур кардани норасоҳои мавҷуда ва намуайяниҳои (духӯрагиҳои) қонуни интиҳобот, баҳусус раванду тартиботи рӯзи интиҳобот, дастурамалҳо барои қори комиссияҳои интиҳоботии зинаҳои поёнӣ таҳия накардааст. КМИР баҳс болои он менамояд, ки заминаи мавҷудаи интиҳоботӣ ба таври қофӣ возеҳ аст.

Қонун дар бораи интиҳобот ба хизбҳои сиёсӣ иҷозат медиҳад, ки намоёндагони худро ба узвият дар КҲИ пешниҳод намоёнд. Дар амал, баъзе КҲИ аъзои хизбҳои сиёсиро дар ҳаёти Комиссияҳои участкавии интиҳобот (КУИ) таъйин намуданд, баъзеи дигар КҲИ бошанд ин қорро накарданд. Дар робита бо КУИ ҷунин муқаррарот дар қонун вучуд надорад ва ба ҳамин хотир нақши хизбҳои сиёсӣ дар қори КУИ пешбинӣ намешавад. Намоёндагии баланди ашхоси расмӣ ва инҷунин теъдоди зиёди аъзои Ҳизби халқӣ-демократии Тоҷикистон (ХҲДТ) дар ҳаёти КҲИ нигарониҳоро нисбат ба мустақилияти онҳо ба вучуд овард.

Шикоятҳои расман пешниҳодшуда асосан аз ҷониби комиссияҳои интиҳоботӣ баррасӣ шуданд ва талабот оид ба тартиби баррасӣ на ҳамеша риоя шуда, раванд ба таври дастаҷамъона (коллегиалӣ) ва шаффоф пеш бурда нашудааст ва ҳарчанд талаботи қонунгузорӣ ҷунин ҳам бошад, аммо комиссияҳо кӯшиш намудаанд, то баҳсҳоро ба таври ғайрирасмӣ ҳал намоёнд. Ба шикоятҳои ба КМИР пешниҳодшуда асосан бо мактуб ҷавоб дода шудааст, на дар шакли қарори расмӣ, ки ин қор ба таври назаррас ҳуқуқи даъвоқунандаро ба апеллятсия намудан ҳалалдор месозад. Вазъияти мазкур сатҳи шаффофияти бояду шояди раванди қонунӣ ва ё маъмуриро таъмин нашофт.

Бо баъзе истисноҳо, занон дар сиёсати Тоҷикистон ба таври намоён ҷой надоранд. Дар ин интиҳобот, онҳо ҳамҷун номзад ва ё ҳамҷун аъзои мақомоти мудирияти интиҳобот ҳуб муаррифӣ нашуданд. Дар рӯзи интиҳобот, дар 17.8 фоизи ҳолатҳои назоратшуда занон раисии КУИ-ро ба зимма доштанд.

Масъалаҳои аққалиятҳои миллӣ дар ташвиқоти интиҳоботӣ садо надоданд. Дар мавзёҳои, ки теъдоди бештари аҳолии аққалиятҳои миллӣ иқомат менамоёнд, бюллетенҳо ба забонҳои аққалиятҳо ҷоп шуданд. Ҳеҷ ҳодисаи мушаххаси таъйиз дар асоси баромади қавмӣ дар интиҳобот мушоҳида ва ё гузориш дода нашуд.

Рӯзи интиҳобот оромона сурат гирифт. Иштироки расмӣ интиҳобкунандагон дар сатҳи 85.2 фоиз гузориш дода шуд. Раванди овоздиҳӣ танҳо дар 74.8 фисади участкаҳои интиҳоботии аз ҷониби нозирон мушоҳидашуда ба таври мусбат арзёбӣ шуд. Бо вучуди ин раванд аз ҷониби теъдоди зиёди нозирон, то андозае, ки арзёбӣ карда тавонистанд, ҳамчун шаффоф арзёбӣ шуд. Дар умум аксарияти КУИ муқаррароти раванди интиҳоботро риоя накарданд. Назорати заиф аз болои раванд ба қоидавайронкунонии зиёд натиҷа шуданд. Дар рӯйхати интиҳобкунандагони нисфи участкаҳои интиҳоботии мушоҳидашуда имзоҳои шабеҳ вучуд доштанд. Овоздиҳӣ аз тариқи намояндагӣ (овоздиҳӣ ба ҷои шахси дигар) васеъ паҳншуда буд, ки ин амал норасоии ҷиддиро ба бор меорад.

Дар ҳоле, ки ҳокимияти Тоҷикистон бе мушкилӣ нозирони байналмилалиро пазируфт, онҳо ба ўҳдадорӣҳои банди 8-и Санади Копенгагени САҲА 1990 ҷавобгӯ набуданд ва ба ғайр аз нозирони ҳизбӣ ва нозирони намояндаи номзадҳо, дигар нозирони миллӣ даъват нашуданд ва ҳамин тариқ онҳо назорат бурда натавонистанд.

Раванди ҳисоб ва ҷамъбасти овозҳо дар муқоиса бо овоздиҳӣ аз тарафи нозирон бештар манфӣ арзёбӣ шуд. Танҳо дар нисфи участкаҳои интиҳоботии мушоҳидашуда ҳисоби овозҳо ба таври мусбат арзёбӣ шуд. Вучуд надоштани дастурамалҳои муфассал доир ба тартиби ҳисоби овозҳо ва вучуд надоштани омӯзишҳо возеҳ буд. Фаҳмиши КУИ ҷиҳати тартиби ҳисоби овозҳо ҳамчун “бад” ва “ниҳоят бад” тақрибан дар сеяки участкаҳои назоратшуда арзёбӣ шуд.

Хулосаҳои пешакӣ

ЗАМИНА

Мувофиқи талаботи қонунӣ 14-уми декабри соли 2009, Президент 28-уми февралӣ соли 2010-ро рӯзи интиҳоботи Маҷлиси намояндагони Маҷлиси олии даъвати оянда эълон кард. Дар парлумони ваколатҳояш ба охир расидаистода, Ҳизби халқӣ-демократии Тоҷикистон (ҲХДТ), ки сарварии онро Президент Эмомалӣ Раҳмон ба зимма дорад, аз ҷамъи 63 курсӣ соҳиби 52 курсӣ буд. Ду ҳизби дигар низ дар парлумон соҳиби курсӣ буданд. Ҳизби коммунист (ҲКТ) - соҳиби 4 ҷой ва Ҳизби наҳзати ислом (ҲНИТ) – соҳиби 2 ҷой. Панҷ курсии дигари боқимондари номзадҳои мустақил ишғол намуда буданд.

ҲКТ маъмулан шарикӣ наздики ҳизби ҳокими ҲХДТ буд, вале дар вақтҳои охир ба муқобили сиёсати ҳукумат баъзе интиқоду эродҳо гирифт. ҲНИТ хоҳиши онро дорад, ки дар ҳаёти ҷомеа нақши бештари исломро ривҷ диҳад. Ҳизби сотсиалистӣ (ҲСТ), Ҳизби сотсиал-демократӣ (ҲСДТ) ва Ҳизби демократӣ (ҲДТ) дар парлумони кунунӣ ҷой надоштанд. ҲСТ мавқеи худро ҳамчун ‘ҳизби муҳолифи созгор’ муайян менамояд ва аммо ҲСДТ бошад ба таври ошкоро нисбат ба ҳукумат муносибати интиқодӣ дорад. Соли 2006 ду ҳизби нав таъсис дода шуд – Ҳизби ислоҳоти иқтисодӣ (ҲИИТ) ва Ҳизби аграрӣ (ҲАТ). Ҳар дуи ин ҳизб ба таври ошкоро ҳукуматро дастгирӣ мекунанд, ҳамчунин ба рушди сиёсати кишоварзӣ ва иқтисодӣ саҳмгузори менамоянд. Ҷанги шаҳрвандии солҳои 1992-1997 ҳоло аз хотири мардуми Тоҷикистон фаромӯш нашудааст ва ба муҳити сиёсӣ таъсиррасони худро идома медиҳад, ки дар он ашхоси шомили сиёсат аз андешарониҳои тундравона канорачӯӣ мекунанд.

НИЗОМИ ИНТИҲОБОТ ВА ҶАҲОРЧҶҶБАИ ҲУҚУҚӢ

Парлумони Тоҷикистон (Маҷлиси олий) аз ду палата иборат аст. Маҷлиси намоёндагон палатаи поёнӣ буда аз 63 вакил иборат мебошад, ки вакилони он ба таври мустақим ба мӯҳлати панҷ сол интиҳоб мешаванд. 22 вакил тавассути системаи мутаносибӣ дар асоси рӯйхати ҳизбҳои сиёсӣ аз ҳавзаи ягонаи умумиҷумҳуриявӣ интиҳоботи интиҳоб мешаванд, ки барои соҳиби 1 курсӣ шудан ҳизб бояд 5 ҷисади овозҳоро соҳиб гардад. 41 вакил аз ҳавзаҳои якмандатӣ дар асоси системаи мажоритарӣ интиҳоб мешаванд. Дар рақобатҳои интиҳоботи агар ҳеҷ номзад дар даври аввал соҳиби 50 ҷисади овозҳо нашавад, ду номзоди бештари овозҳоро ба тарафдории худ гирифта дар даври дуюм рақобат хоҳанд кард, ки ин овоздиҳии такрорӣ дар давоми ду ҳафта сурат мегирад. Интиҳобот дар сурати иштирок кардани 50 ҷисади интиҳобкунандагони ба қайд гирифташуда баргузоршуда ҳисобида мешавад.

Интиҳоботи парлумонӣ асосан аз тарафи Конститутсияи соли 1994 қабулгашта ва Қонуни конститусионӣ дар бораи интиҳоботи Маҷлиси олий (қонун дар бораи интиҳобот) танзим гашт¹. Сарқонун волоияти қонун ва ҳуқуқҳои бунёдии шаҳрвандию сиёсӣ ва озодиҳоро барои гузаронидани интиҳоботи демократӣ муқаррар менамояд. Бо вучуди ин, доираи ҳуқуқи умумӣ, аз ҷумла як қатор қонунҳои нав ва тағйирёфта² дар робита бо ВАО, созмонҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ ва динӣ озодиҳои шаҳрвандӣ ва сиёсиро танг кардаанд³.

Ба қонун дар бораи интиҳобот аз соли 2004 инҷониб, пеш аз интиҳоботи қаблӣ, ба таври бояду шояд тағйироту иловаҳо ворид карда нашудааст. Қонун дар бораи интиҳобот норасоҳои назаррас дорад, аз ҷумла вучуд надоштани кафолатҳо доир ба ҳайати фарогир ва чандҷонибаи (плюралистии) комиссияҳои интиҳоботӣ, талаботҳои бемавриди маҳдудсозандаи ҳуқуқ ба номзадӣ, маҳдудиятҳои бемаврид перомунӣ озодии изҳори ақида, ноқисии раванди баррасии шикоятҳо ва вучуд надоштани кафолатҳо ҷиҳати ҷанбаҳои муҳими раванди интиҳобот, ба монанди бақайдгирии интиҳобкунандагон, пешбурди ташвиқот ва ҷараёни рӯзи интиҳобот.

Дар давоми соли 2008 саъю кӯшишҳо ба харҷ дода шуданд, то қонун дар бораи интиҳобот тағйир дода шавад. Якҷанд ҷаласаҳои гурӯҳи корӣ бо шумули намоёндагони ҳамаи аҳзоби сиёсӣ ба қайд гирифташуда, КМИР, парлумон, дафтари иҷроияи Президент ва Маркази тадқиқоти стратегии назди Президент баргузор шуданд. Пас аз музокира намудани як қатор тағйиротҳои пешниҳодшуда ва мувофиқа намудани онҳо аз ҷониби ҳамаи тарафҳои манфиатдор, ХХДТ ин пешниҳодҳоро имзо накард. Аз ибтидои кор онҳо ба чунин ақида буданд, ки қонун дар бораи интиҳобот ба тағйирот зарурат надорад⁴. Моҳи февралӣ соли 2009, ҲҚТ аксарияти пешниҳодоти гурӯҳи кориро расман

¹ Дигар қонунҳои марбута аз Қонун дар бораи ҳизбҳои сиёсӣ (1998), Қонун дар бораи баробарии мард ва зан (2005), Қонун дар бораи ҷамъомадҳо (1998), Кодекси ҳуқуқвайронкунии маъмурий (2008), Кодекси ҷиноятӣ (1998), Кодекси муҳофизати шаҳрвандӣ (2008), Қонун дар бораи шикоятҳои шаҳрвандон (1996) ва қонунҳо дар бораи ВАО иборат мебошанд.

² Қонун дар бораи озодии виҷдон ва созмонҳои динӣ (2009) ва Қонун дар бораи Иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ (2007, тағйирот бори охир соли 2008 ворид шудааст). Барои мисол, як нафар бо иллати пешвои динӣ буданаш ба номзадӣ роҳ дода нашуд. Нигаред инчунин ба андешаҳои ҳуқуқи САҲА/ДНДҲБ “Шарҳ оид ба лоиҳаи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи Озодии виҷдон ва Иттиҳодияҳои динӣ”.

³ Барои мисол, Қонун дар бораи Озодии виҷдон ва Созмонҳои динӣ сабти ном шудани ташкилоҳои диниро талаб менамояд, ки он метавонад барои маҳдуд намудани гурӯҳҳо ва ақидаҳои динии мавҷуда ва ё нав зухуркунанда истифода шавад.

⁴ Тағйироти пешниҳодшуда, дар байни дигар масъалаҳо, паст кардани марраи соҳиб шудан ба мандат (курсӣ), намоёндагии баробари аҳзоби сиёсӣ дар комиссияҳои интиҳоботӣ, манъи иштироки шахсонӣ расмӣ давлатӣ дар ҷайати комиссияҳои интиҳоботӣ, ворид сохтани муқаррарот оид ба ҷалби нозирони миллӣ аз ниёодҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ, барҳам додани гавари интиҳоботӣ, тағйир додани аломатгузори

ба парламон муаррифӣ кард. Пешниҳодҳо аз ҷониби кумитаҳои дахлдори парламонӣ баррасӣ ва аз ҷониби аксарияти ин кумитаҳо инкор карда шуда⁵ ба хониши расмӣ бароварда нашуданд. Сарфи назар аз тавсияҳои пешниҳодшуда дар Гузориши ниҳии САҲА/ДНДҲБ перомуни интиҳоботи парламони баргузоршудаи соли 2005 дар Тоҷикистон, масъалаҳои зиёде бидуни ҳал боқӣ мондаанд.

Як қатор муқаррароти қонун дар бораи интиҳобот ва кодекси ҷиноӣ ба кафолатҳои конститусионӣ оид ба озодии суҳан, ки дар суҳангӯҳои ташвиқоти интиҳоботӣ ва пахшҳои ВАО оид ба масоили интиҳобот муҳиманд, муҳолифанд⁶. Андозаи ин маҳдудиятҳо ва татбиқи таҳримҳои (санксияҳои) ҷиноӣ ба Сарқонун ва банди 9.1, Ҳуҷҷати Копенгагени САҲА 1990 мувофиқат намекунанд, ки дар он кишварҳои узв дар таъмин намудани озодии суҳан ва иҷозат ба маҳдудгузориҳо аз рӯи қонун, дар сурати ҷавобгӯ будани онҳо ба меъёрҳои байналмилалӣ ўҳдадор карда мешаванд.

Вучуд надоштани ҳамоҳангӣ дар байни қонун дар бораи интиҳоботи парламонӣ ва Қонун дар бораи интиҳоботи вакилони мардумӣ ба маҷлисҳои маҳаллӣ (1999) ба амалкардҳои номувофиқ дар ташкил ва ҳисоботдиҳии соҳтори КУИ⁷ оварда расонидааст. Бар замми ин, номуайяниҳо (духӯрагиҳо) ва норасоҳои қонун дар бораи интиҳобот аз ҷониби КМИР ҳал нашудаанд, ки он метавонист дар омодагӣ ба интиҳобот дастурамали муфассал ба таъб расонида раванду тартиботи муҳимро, махсусан дар робита бо рӯзи интиҳобот равшан созад.

Мудирияти Интиҳобот

Интиҳоботи парламонӣ аз ҷониби комиссияҳо дар се сатҳи иборат аз Комиссияи марказии интиҳобот ва раёйпурсӣ (КМИР), 41 Комиссияи ҳавзавии интиҳобот (КҲИ) ва 3,067 Комиссияи участкавии интиҳобот (КУИ), бо шумули 35 участкаи интиҳоботӣ дар 22 кишвар барои шаҳрвандони дар хориҷи кишвар қарордошта, идора мешуд. Дар ҳоле, ки мудирияти интиҳобот дар умум ба мӯҳлатҳои пешбинишудаи қонунӣ мувофиқат намуд, КМИР ва КҲИ ҷиҳати шаффофият ва ҳисоботдиҳандагии иҷрои вазифаҳои худро надоштанд.

Танҳо КМИР мақоми доимоамалкунанда аст. 15 нафар узви он аз ҷониби парламон бо пешниҳоди Президент ба мӯҳлати 5 сол таъин шудаанд. Аз 8 ҳизби сиёсии ба қайд гирифташуда даъват ба амал омад, ки ба узвият дар КМИР намояндагони худро пешбарӣ кунанд ва танҳо ҲСДТ дар ҳайати КМИР намоянда надорад. Ҳизб даъво дорад, ки Президент номзатии намояндаи онҳоро дастгирӣ накардааст.

бюллетени овоздиҳӣ аз тарзи манфӣ ба мусбат, ӯқуқи нозирон барои гирифтани нусхаҳои протоколи натиҷаҳои овоздиҳӣ, ӯқуқи гирифтани қарори хаттӣ оид ба шикоят дар давоми 24 соат пас аз содири он ва зиёдтар намудани вақти роӣғони эфириро дар бар мегирифт.

⁵ Вазорати адлия ба МНИ САҲА/ДНДҲБ хабар дод, ки он ба парламон тавсия додаст, то пешниҳодҳои инкор карда шаванд.

⁶ Масалан, суҳангӯии ташвиқотӣ набояд ба Сарқонун ё қонун дар бораи интиҳобот муҳолифат кунад (Моддаи 27 ва 37, қонун дар бораи интиҳобот); ВАО ӯақ надорад нашр намудани ахбори пасткунандаи шаъну шараф ва обрӯю эътибори қории номзадро нашр кунад (Моддаи 39, қонун дар бораи интиҳобот); кодекси ӯиноӣ ба муқобили тӯъмат ва бӯътон (Моддаи 135- 137 ва 330, кодекси ӯиноӣ).

⁷ Барои мисол, ӯар ду қонун (дар алоҳидагӣ қонун дар бораи интиҳоботи парламонӣ ва қонун дар бораи интиҳоботи вакилон ба маълисҳои маълалӣ) талаб мекунад, ки КҲИ комиссияҳои участкавии интиҳоботро таъсис медиҳанд ва аз болои онҳо роӣбарӣ мекунанд. Дар амал бошад, барои интиҳобот ба ӯар ду мақом танҳо як комиссияи участкавии интиҳоботӣ хидмат мерасонад ва дар як рӯз ӯамзамон интиҳоботи намояндагон ба беш аз 1 мақом сурат мегирад.

Кори КМИР шаффоф набуд, зеро он дар ҷаласаҳои кушода қор накард. КМИР ба МНИ САҲА/ДНДҲБ хабар дод, ки ҷаласаи охири он рӯзи 19-уми январ гузаронида шуд ва барои гузаронидани дигар ҷаласаҳо зарурат вучуд надошт. Бо вучуди ин, маҷлисҳои ғайрирасмӣ иловагӣ КМИР баргузор шуданд ва сарфи назар аз он ки МНИ САҲА/ДНДҲБ ҳар рӯз дар бораи гузаронида шудан ё нашудани ҷаласаҳо суол мекард, ба он дар ин бора хабар надоданд.

Дар таърихи 26-уми феврал, КМИР пешвоёни ҳамаи ҳизбҳои сиёсиро ба муҳокимаи қори то ҳол аз ҷониби КМИР дар робита бо омодагии интиҳобот анҷомдодашуда, даъват кард.

КМИР панҷ аъзои худро ҳамчун ҳамоҳангсозони минтақавӣ берун аз Душанбе таъин кард, ки ин амал минбаъд шаффофияти қор ва дастаҷамъии (коллегиалии) КМИР-ро бад кард. Нагузаронидани ҷаласаҳо саволеро ба миён овард, ки чӣ тавр КМИР метавонад қарорҳоро қабул намояд, зеро тибқи муқаррароти қонун дар бораи интиҳобот барои қабули қарорҳои КМИР аз се ду ҳиссаи аъзо қворумро ташкил мекунанд ва қарорҳои қабулшаванда бояд аз ҷониби беш аз нисфи аъзои ҳозир дастгирӣ шавад.

Комиссияҳои сатҳи поёнӣ дар ҳар як интиҳобот ташкил карда мешаванд. КҲИ дар ҳайати на камтар аз 9 аъзо аз тарафи КМИР то 30-юми декабри соли 2009 ташкил карда шуданд. 3,067 КУИ аз ҷониби КҲИ то 14-уми январи соли 2010, ҳар кадом дар ҳайати аз 5 то 19 аъзо таъсис дода шуданд. Қонун дар бораи интиҳобот муқаррар мекунад, ки пешниҳодоти аҳзоби сиёсӣ оид ба узвият дар ҳайати КҲИ бояд ба инобат гирифта шаванд. Барои КУИ қонун чунин муқарраротро фароҳам намеорад ва ҳамзамон қонун манъ намекунад, ки шахсони мансуб ба ҳизбҳои сиёсӣ дар КУИ узвият надошта бошанд. Дар амал, баъзе КҲИ намояндагони ҳизбҳои сиёсиро ба узвияти КУИ таъин карданд ва баъзеи дигарашон не.

Пеш аз интиҳобот КМИР як қатор қарорҳоро баровард, аз ҷумла қарор дар бораи ташкил кардани ҳавзаҳои интиҳоботӣ, қарор дар бораи истифодаи ВАО аз ҷониби номзадҳо дар интиҳобот ва қарор дар бораи формулаи ҳисоби ҳаҷми гарави интиҳоботӣ. Вале он дар бораи қори КҲИ ва КУИ ҷиҳати унсурҳои муҳими раванди интиҳобот низомномаҳои муфассал таҳия накард. Аз ҷумла, бақайдгирии интиҳобкунандагон, овоздиҳии пешакӣ, овоздиҳӣ бо истифода аз куттиҳои сайёр, овоздиҳӣ дар қисмҳои низомӣ ва ҳисоби овозҳову ҷамъбасти натиҷаҳо. КМИР ба миссияи нозирон иброз дошт, ки аз нигоҳи он қонун дар бораи интиҳобот возеҳ ва батафсил аст.

МНИ САҲА/ДНДҲБ ба мушоҳида гирифтааст, ки ашхоси баландпояи расмӣ аз ҳукуматҳои вилоятӣ ва маҳаллӣ дар комиссияҳои интиҳоботӣ, бахусус дар КҲИ⁸ узвият доштаанд. Ҳарчанд ин амал ба қонун дар бораи интиҳобот муҳолифат намекунад,⁹ аммо ҳузури ашхоси расмӣ маҳаллӣ бо теъдоди зиёди узвияти намояндагони Ҳизби халқӣ-демократии Тоҷикистон (ҲХДТ) дар КҲИ ва дар вазифаи раиси он дар мавриди мустақилияти комиссияҳо нигарониҳоро ба миён овард.

БАҚАЙДГИРИИ ИНТИХОБКУНАНДАГОН

Дар Тоҷикистон феҳристи марказии интиҳобкунандагон вучуд надорад. Рӯйхати интиҳобкунандагон дар аксарияти ҳолатҳо дастнависанд ва дар маҳал аз тарафи КУИ

---

⁸ Дар КҲИ 5, 6, 10, 16, 20, 21, 25, 26, 29, 30, 31 ва 33.

⁹ Моддаи 18(1) қонун дар бораи интиҳобот муқаррар мекунад, ки “узви комиссияи интиҳоботӣ бояд бетараф ва холис бошад”

вобаста ба ҳар як интиҳобот тартиб дода мешаванд. Онҳо рӯйхати интиҳобкунандагонро дар асоси маълумот аз мақомоти иҷроияи маҳаллӣ тартиб медиҳанд. Шаҳрвандоне, ки дар рӯзи интиҳобот ба синни 18 расидаанд ва ба таври доимӣ ё муваққатӣ дар ҳудуди участкаи мазкур зиндагӣ мекунанд, ҳақ доранд, ки дар рӯйхати интиҳобкунандагони он участкаи интиҳоботӣ дохил шаванд.

Рӯйхати интиҳобкунандагонро КУИ то 13 январ омода намуданд ва сипас онҳоро барои шиносоии омма дар биноҳои участкаҳои интиҳоботӣ овехтанд. Баъзе ҳолатҳои дертар таҳия шудан ва овехтани рӯйхати интиҳобкунандагонро МНИ САҲА/ДНДҲБ¹⁰ ба мушоҳида гирифтаанд. КМИР ба миссия хабар дод, ки то охири мӯҳлати тартибдиҳии рӯйхати интиҳобкунандагон 3,459,164 интиҳобкунанда ба қайд гирифта шуд. Вучуд надоштани пойгоҳи иттилоотии марказӣ чунин маъно дорад, ки санҷиш ва бартарафкунии номнависшавии батақдор дар рӯйхатҳои мухталиф аз имкон берун аст. Баъзе аҳзоби сиёсии муҳолиф огоҳ карданд, ки номҳои дар рӯйхатҳо сабтшудаи муҳоҷирони меҳнатиро, ки дар Тоҷикистон нестанд, дигарон метавонанд суиистифода намоянд ва аз номи онҳо овоз диҳанд.

БАҚАЙДГИРИИ НОМЗАДҲО

Барои номзад шудан, шаҳрвандони Тоҷикистон бояд ҳадди аққал 25-сола ва дорои ҳуқуқи интиҳоботиву таҳсилоти олий бошанд ва панҷ соли охир бояд дар кишвар зиндагӣ карда бошанд. Қонун ба шаҳрвандоне, ки таҳти тафтишоти судӣ қарор доранд ё барои содир кардани 'ҷиноятҳои вазнин' маҳкум шудаанд ва ба шаҳрвандоне, ки доғи судиашон бардошта нашудааст ҳуқуқ ба номзадӣ намендиданд¹¹.

Номзадҳо метавонистанд аз тариқи рӯйхати ҳизбӣ ва ё дар ҳавзаҳои якмандатӣ аз ҷониби ҳизбҳои сиёсии бақайдгирифташуда ва ё мустақилона пешбарӣ шаванд. Номзадҳои худпешбарӣшаванда бояд ҷамъи 500 имзоро ба тарафдории номзодии худ пешниҳод менамуданд¹². Гарави интиҳоботии 7,000 сомонӣ¹³ низ аз ҳар як номзад талаб карда шуд ва танҳо номзадҳои ғолиб ва ҳизбҳои, ки аз марраи 5 фоиза мегузаранд маблағи гарави интиҳоботии худро бозпас мегиранд.

Бақайдгирии номзадҳо аз 14-уми январ то 8-уми феврал сурат гирифт. Дар таърихи 19-уми январ 73 номзад дар асоси рӯйхатҳои 8 ҳизби сиёсии ба қайд гирифташуда барои ба даст овардани 22 курсӣ дар ҳавзаи ягонаи умумичумхуриявӣ сабти ном шуданд¹⁴. Танҳо ҲХДТ тавонист, ки шумораи ҳадди аққали 22 номзадро ба вакилӣ номнавис кунад. Мувофиқи иттилооти КМИР, якчанд ҳизб натавонистанд гаравҳои интиҳоботиро барои ҳамаи пешбарӣшудагон ба номзадӣ пардохт намоянд; бақайдгирии номзодии тақрибан 50 нафар аз ҷамъи 68 нафар пешбарӣшудагони ноком бо ҳамин сабаб рад шуд. Танҳо Ҳизби халқӣ-демократии Тоҷикистон, ки он ҳизби ҳукмрон аст дар ҳамаи самтҳои

¹⁰ КҲИ 3, 5 ва 41.

¹¹ Тибқи қонунгузории Тоҷикистон, дар ҳолати маъкум шудан бо ҷурми содир намудани ҷинояти вазнин, ҳатто агарчӣ мӯҳлати ӯзро ба охир расида бошад ҳам, пеш аз дубора ба пуррагӣ истифода намудани ҳуқуқҳои пурраи шаҳрвандӣ, аз ҷумла ҳуқуқ ба номзадӣ, қарори алоҳидаи судӣ барои бардоштани доғи судӣ талаб карда мешавад.

¹² Мувофиқи Моддаи 35, қонун дар бораи интиҳобот, дар ҳолати вуҷуд доштани миқдори 3 фоизи имзоҳои безъитбор (15 имзо) бақайдгирии номзодии пешбарӣшуда рад карда мешавад.

¹³ Гарави интиҳоботӣ, ки дар интиҳоботи қаблӣ тахминан 600 евро буд дар интиҳоботи кунунӣ қариб ба 1,100 евро афзуд.

¹⁴ Номзадҳои дар асоси рӯйхати аъзоби сиёсӣ ба қайд гирифташуда: ҲХДТ, 22; ҲНИТ, 20; ҲКТ, 9; ҲСДТ, 7; ҲАТ, 6; ҲИИТ, 4; ҲСТ, 3; ҲДТ, 2.

рақобат, ба чуз як ҳавзаи якмандатӣ, номзадҳояшро сабти ном кард. Ҳамаи дигар ҳизбҳо тавонистанд, ки шумораи хеле ками номзадҳоро аз қайд гузаронанд.

Дар 41 ҳавзаи якмандатии интиҳоботӣ, то андозае, ки МНИ САҲА/ДНДҲБ иттилоъ дорад, билохира аз ҷониби 129 нафар номзадҳои ба қайд гирифташуда мубориза сурат гирифт: ҲХДТ - 39; ҲНИТ- 20; ҲКТ- 7; ҲИИТ- 6, ҲАТ- 4; ҲСДТ - 2 ва 51 номзоди худпешбарикарда. ҲДТ ва ҲСТ номзадҳояшонро ба ҳавзаҳои якмандатӣ пешбарӣ накарданд. Дар 9 ҳавза танҳо ҲХДТ, ба истиснои худпешбаришудагон, номзадҳояшро пешбарӣ кард. Дар як ҳавза танҳо номзадҳои худпешбарикарда ба рақобат пардохтанд. Дар тӯли давраи ташвиқот ва баҳусус дар охири он, 23 нафар номзодии худро бозпас гирифтанд. Ин теъдоди баланди бозпасгирии номзодӣ саволеро перомуни сабаби чунин амал ба миён меорад. Номзодии як нафар бо иттиҳомии харидани овозҳо дар шакли хайрия кардани мизу курсӣ ба мактаб ва бо сабаби истифода намудани овозҳои ғайристандартӣ бекор карда шуд¹⁵.

Муҳити ташвиқотӣ

Ҳарчанд МНИ САҲА/ДНДҲБ ду ҳафта то рӯзи интиҳобот шиддатгирии фаъолиятҳоро мушоҳида кард, аммо дар маҷмӯъ, ташвиқоти пешазинтиҳоботӣ дар ҷомеа начандон барҷаста буд, Чунин ба назар омад, ки сарфи назар аз саъю кӯшишҳои созмонҳои давлатӣ ва ғайридавлатӣ дар болобарии огоҳии ҷомеа, тавачҷӯҳи мардум ба интиҳобот маҳдуд буд. Баъзе ҳизбҳо ва номзадҳо ба интиҳобкунандагон бо пешниҳоди сатҳи муайяни интиҳоб алтернативаҳои сиёсиро таъмин намуданд.

Татбиқи фарқкунандаи муқаррароти ташвиқотӣ ба қобилиятҳои пешбарии ташвиқоти номзадҳо, аллалхусус ба номзадҳои ҳизбҳои сиёсӣ таъсир расонид. Гузоришҳои бозғитимод дар мавриди якҷанд ҳолатҳои вайронкунии муқаррароти ташвиқотӣ аз ҷониби ҳокимияти маҳаллӣ ва мақомоти ҳифзи ҳуқуқ вучуд доштанд, ки баъзеи онҳоро МНИ САҲА/ДНДҲБ санҷид. Ин амал муҳити имконияти рақобати баробарро барои ҳамаи номзадҳо ҳалалдор сохт.

Тибқи қонун, номзадҳо ва ҳизбҳои сиёсӣ аз лаҳзаи ба қайд гирифта шуданашон метавонанд ташвиқоти интиҳоботиашонро оғоз кунанд. Ин ба таври муассир чунин маънӣ дошт, ки баъзан номзадҳо нисбат ба дигарон вақти бештар барои пешбурди ташвиқот доштанд¹⁶. Бар замми ин, тафсири қонун дар бораи интиҳобот аз ҷониби мудирияти интиҳобот тафовут дошт. Дар баъзе ҳавзаҳои интиҳоботии вилоятҳои Суғд ва Хатлон, мудирияти интиҳобот қонунро чунин шарҳ додааст, ки то анҷоми раванди бақайдгирӣ, яъне 8-уми феврал, ташвиқот бурдан манъ аст.

Маърақаҳои интиҳоботӣ асосан аз гузаронидани вохӯриҳо бо интиҳобкунандагон иборат буданд, ки онҳоро КҲИ ва ё ҳизбҳои сиёсӣ ташкил менамуданд, вале ба ҳар сурат ташкили чунин вохӯриҳо бештар аз ҷониби КҲИ сурат мегирифт. МНИ САҲА/ДНДҲБ асосан иштироки номзадҳоро дар вохӯриҳои аз ҷониби КҲИ ташкилшуда мушоҳида намудааст. Дар давоми ҳафтаи аввали ташвиқот баъзе ҳизбҳои муҳолиф шикоят карданд, ки ба онҳо дар бораи вохӯриҳо бо интиҳобкунандагон хабар наодоанд ва ё дар лаҳзаҳои охири хабар додаанд. Онҳо даъво аз он карданд, ки чунин амал ба иштироки

¹⁵ Ба номзаде, ки сабти номаш ӯнамчун номзад бекор карда шуд қарори КҲИ дода нашуд ва вай ба суди зинаи аввал шикоят кард, ки он бебарор аълом ёфт ва баъд ба суди апеллятсионӣ муроҷиат кард.

¹⁶ Ҳамаи номзадҳо дар асоси рӯйхатҳои ҳизбҳои сиёсӣ 19-уми январи соли 2010 ба қайд гирифта шуданд. Номзадҳои якмандатӣ дар санаҳои гуногун аз 14-уми январ то 8-уми феврал, бештар вобаста аз таърихи пардохти гарави интиҳоботӣ ба қайд гирифта шуданд.

муассири онҳоро ҳалал ворид кард. Шабехи ҳамин, вақте ки КҲИ ва ҳокимияти маҳаллӣ ба интиҳобкунандагон ва ё муассисаҳо дар бораи вохӯрӣ хабар надодаанд, сатҳи иштирок ё паст буд ё иштирок таъмин нашуд. Шарҳу тафсири ӯҳдадориҳои КҲИ ва ҳуқуқи номзадҳоро хизбҳои сиёсӣ дар робита бо маъракаи ташвиқотӣ дар ҳамаи минтақаҳои кишвар яқинан татбиқ нашудааст. Дар баъзе ҳолатҳо танҳо вохӯриҳои аз ҷониби КҲИ ташкилшуда иҷозат дода шуданд ва аммо дар баъзеи дигар навоҳӣ номзадҳо ва хизбҳои сиёсӣ метавонистанд, ки вохӯриҳоро мустақилона аз КҲИ ташкил кунанд.

Илова бар вохӯриҳо бо интиҳобкунандагон, чорабиниҳои ташвиқоти оиди ҷонибдорӣ номзад ба воситаи хона ба хона гаштан, вохӯриҳои кӯчак ва ғайрирасмӣ бо интиҳобкунандагон, тақсими варақаҳо ва часпондани овозаҳоро дар бар гирифтанд. Дар умум, овозаҳои интиҳоботӣ дар муқоиса бо дигар рекламаҳо, ба монанди овозаҳои марбут ба сохтмони НОБ-и Роғун на он қадар намоён буданд¹⁷. Баъзе ҳодисаҳои даҳлати милиса аз ҷониби МНИ САҲА/ДНДҲБ санҷида шуданд; чор маротиба дар Душанбе, ду маротиба дар Кӯлоб ва як маротиба дар Ваҳдат милиса ташвиқоти ҲНИТ-ро манъ кардааст. Дар баъзе ҳолатҳо ин амалҳо боздошти кӯтоҳмуддатро ба бор овардаанд. Масалан дар Кӯлоб милиса чор нафар фаъолони ҲНИТ-ро, ки берун аз масҷид варақа тақсим мекардаанд, боздошт намудааст ва иддаё кардааст, ки ин амал мамнӯъ аст. Номзоди хизби ҲНИТ, ки дар рӯйхат аст ҳангоми тайёри ба вохӯрӣ бо интиҳобкунандагон дар мактабе, ки он ҳамчунин бинои участкаи интиҳоботӣ хизмат мекунад, боздошт шудааст. Милиса иддаё кардааст, ки ба ноболигон тақсим кардани маводи ташвиқотӣ ғайриқонунӣ мебошад.

Дар вилояти Суғд ва Душанбе, МНИ САҲА/ДНДҲБ 9 иттиҳомро оид ба фишор аз болои кормандони давлатӣ ва интиҳобкунандагон ҷиҳати овоз додан ба номзадҳои ҲҚДТ ва ё мусоидат намудан ба ғалабаи онҳо қабул кард. Ҳарчанд миссия имконияти санҷидани ин даъвоҳоро надошт, аммо теъдоди чунин иттиҳомҳо боиси нигаронист. Номзоди ҲҚДТ дар ВМКБ ба МНИ САҲА/ДНДҲБ хабар дод, ки ба ду нафар шахсони боэътимоди вай таҳдид кардаанд, ки агар аз тарафдорӣ даст накашанд, аз кор сабукдӯш хоҳанд шуд. Яке аз онҳо тасмим гирифт, ки ҳамчун шахси боэътимод амал накунад. Шахси бовариноки дигар баъдтар ба миссия изҳор кард, ки вай кори худро аз даст нахоҳад дод. Раиси ҲҚДТ низ чунин иддаё дошт, ки ҳар соҳибкори тарафдори хизби вай ҳам бо чунин фишор рӯ ба рӯ хоҳад шуд. Ҳамчунин се ҳодисаи фишор овардан ба номзадҳои ҳавзаҳои яқинандатӣ мустақиман аз ҷониби номзадҳо ба МНИ САҲА/ДНДҲБ хабар дода шудааст.

Намояндагони ҲНИТ, ҲҚДТ ва ҲҚТ ба МНИ хабар доданд, ки овозаҳои ташвиқоти онҳо ҳафтаи охирини ташвиқотбарӣ дар бисёр ҷойҳо қанда шуданд. Дар мавриди алоҳида, КМИР дар таърихи 26-уми феврал дастур дод¹⁸, ки мувофиқи қонун ҳамаи маводи ташвиқотӣ рӯзи шанбе, 27-уми феврал, соати 00.00 дар саросари кишвар ҷамъ карда шаванд.

ВАО

¹⁷ Дарғот ва НОБ-и Роғун дар маълуми дарёи Вахш, тақрибан дар масофаи 100 километрии шарқи Душанбе лойгир аст. Он соҳиби 1970 тарърезӣ шудааст, аммо бо сабаби набудани маблағ ба анҷом расонида нашудааст. Пас аз барор накардани ташаббусҳои лалби сармои хориҷӣ, Нукумати Тоҷикистон маъракаи ҷамъовари маблағро аз ҷомеаи оғоз кард ва шаъравдонро даъват намуд, ки барои амалигардонии лоиҳаи санҷишӣ харанд ва қўмакҳои хайриявӣ намоянд.

¹⁸ Тибқи агентии хабарии Азия Плюс.

Телевизор манбаи асосии хабарӣ дар Тоҷикистон аст, аз ҷумла дар робита бо пахши масъалаҳои интиҳоботӣ. Танҳо чор шабакаи телевизионии давлатӣ дар саросари кишвар барномаҳои худро пахш мекунад. Доираи матбуоти ҷопии гуногунандеш вучуд дорад, аммо дастрасии он берун аз марказҳои шаҳрӣ маҳдуд аст. Дар аксарияти ҳолатҳо ин нашрияҳо дар як ҳафта як маротиба ба таъб мерасанд. Намояндагони ВАО ба МНИ САҲА/ДНДҲБ хабар доданд, ки муҳити кори пешазинтиҳоботӣ ҳоло камтар таҳти назорат қарор дорад. Аммо норасоии андешаҳои мухталиф дар расонаҳои пахшӣ, таъсири маҳдуди рӯзномаҳо ва худсензуракунии аз ҷониби ҳуди рӯзноманигорон ба МНИ САҲА/ДНДҲБ иброз шуда дастрасии интиҳобкунандагонро ба маълумоти васеъ оид ба номзадҳо таҳти савол қарор медиҳад.

Чаҳорҷӯбаи ҳуқуқи ВАО дар пахши ташвиқотҳои интиҳоботӣ дар асоси қонун дар бораи интиҳобот ва қарори КМИР оид ба истифодаи ВАО сурат мегирад¹⁹. Моддаи 39-и қонун дар бораи интиҳобот расонаҳои хабарии давлатии пахширо ӯҳдадор месозад, ки ба ҳизбҳои ба қайд қайд гирифташуда ва номзадҳои ҳавзаҳои якмандатӣ вақти ройгони эфирӣ (мувофиқан 30 ва 15 дақиқагӣ) ҷудо кунанд. Дар асоси қарори КМИР, ҳар як ҳизби ба қайд гирифташуда ва номзад барои наشري мавод дар ҳаҷми 8 саҳифаи андозаи А4 дар рӯзномаҳо ҳуқуқ дода шуд. Мониторинги ВАО аз ҷониби МНИ САҲА/ДНДҲБ нишон дод, ки расонаҳои давлатии хабарӣ ин муқаррароти қонуниро риоя намуданд. Дар ҳоле, ки ҳамаи ҳизбҳо вақти ройгони худро аз тариқи *ТВ Тоҷикистон* истифода намуданд, ин имконият аз ҷониби теъдоди ками номзадҳои ҳавзаҳои якмандатӣ амалӣ гашт.

Ҳамчун ҷиҳати мусбат, дар таърихи 26-уми феврал дар телевизион навори қаблан сабтшудаи мувоҳиса бо иштироки намояндагони ҳамаи ҳизбҳои сиёсии ба қайд гирифташуда пахш карда шуд. Мувоҳиса ба интиҳобкунандагон имконияти дастрас кардани маълумоти пурмӯҳтаворо оид ба барномаҳо ва ақидаҳои аҳзоби дахлдор пешниҳод кард. Бо вучуди ин, мувоҳисаи мазкур натавонист норасоии умумии иттилоотиро оид ба номзадҳо дар давраи пешазинтиҳоботӣ пурра намояд.

Дар маҷмӯъ, танҳо рӯзномаҳо²⁰ ва баъзе шабакаҳои радио²¹ ташвиқоти пешазинтиҳоботиро нисбатан фаъол пахш карданд, аз ҷумла тавачҷӯхро ба номзадҳо ва мавзӯҳои ба интиҳобот робитадошта равона намуданд. Шабакаҳои мавриди мониторинг қарордоштаи телевизионӣ²² тамаркузро ба ҷанбаҳои тартибӣ ва техники раванди интиҳобот равона намуданд. Ба ғайр аз вақти ройгони эфирӣ, пахши маъракаҳои ташвиқотии ҳизбҳо ва номзадҳо қариб вучуд надошт.

Ба ҷои он, барномаҳои шабакаҳои телевизионӣ тавачҷӯҳи асосиро ҳангоми вақти беҳтарини эфирӣ ба мавзӯҳои берун аз интиҳоботӣ, пеш аз ҳама ба ташвиқи маъракаи ҷамъоварии маблағ барои сохтмони НОБ-и Роғун бахшиданд. Дар умум, ҳамаи се шабакаи телевизионии таҳти мониторинг қарордошта дар пахшҳои хабарии худ ҷиҳати масъалаҳои сиёсӣ барномаҳои шабехро муаррифӣ намуданд ва пеш аз ҳама дар бораи фаъолияти Президент маълумот пешниҳод намуданд. 54 фисади аҳбори сиёсӣ дар ТВ Тоҷикистон²³ ба фаъолиятҳои Президент ва 24 фисад ба ҳокимияти марказӣ ва маҳаллӣ

¹⁹ Қарори КМИР “Дар бораи истифодаи ВАО дар рафти ташвиқоти пешазинтиҳоботӣ аз ҷониби низоми сиёсӣ, номзадҳои ба қайд гирифташуда ба вақили ва шахсони бовариноки онҳо”, ки 28-уми декабри соли 2009 аз тарафи КМИР қабул шудааст (Қарори КМИР дар бораи истифода аз ВАО).

²⁰ *Азия Плюс, Фараж, Народная Газета, Миллат* ва *Вечерний Душанбе*.

²¹ Радиои *Тоҷикистон*, Радиои *Ватан*, Радиои *Имрӯз* ва Радиои *Азия Плюс*.

²² Телевизионии давлатии *Тоҷикистон*, ТВ *Сафина* ва ТВ *Ляъоннамо*.

²³ ТВ *Сафина* 55 фоизро ба фаъолияти Президент, 30 фоизро ба ҳокимиятҳои марказӣ ва маҳаллӣ ва 14 фоизро ба фаъолияти КМИР ва дигар комиссияҳои интиҳоботӣ бахшид; ТВ *Ляъоннамо* 63 фоизро ба

бахшида шуданд. Илова бар ин, қариб 21 дар сади ахбори сиёсӣ ба КМИР ва дигар комиссияҳои интиҳоботӣ тақдим шуд.

Бар замми ин, амалҳои маъмурӣ ва ҳуқуқӣ дар робита бо як қатор воқиҳои хабарӣ дастрасии маълумоти мухталифи мавҷударо ба интиҳобкунандагон дар давраи ташвиқоти пешазинтиҳоботӣ ҳалалдор сохтанд. Телевизиони мустақили СМТ ба пуррагӣ аз мавҷи худ истифода бурда натавонист, зеро ҳамин мавҷ аз тарафи пойгоҳи низомии Россия низ истифода мешуд; Вазорати Нақлиёт ва коммуникатсия, ки масъули ин кор аст, вазъиятро ҳал карда натавонист. Дар натиҷа, бинандагони эҳтимолии манотиқи Душанбе ин шабакаро қабул карда натавонистанд ва ё сифати он паст буд. Дар давраи пешазинтиҳоботӣ ба муқобили якҷанд рӯзномаи мустақил²⁴ парванда оғоз гардид, ки дар он даъвогарони мақомоти давлатӣ ё бахши судӣ андозаи гарони ҷаброни зарари маънавию бо иттиҳомӣ паст задани шаъну шараф тибқи Кодекси шаҳрвандӣ тақозо мекарданд²⁵. Ҳарчанд ин парвандаҳо ба масъалаҳои интиҳобот робита надошта бошанд ҳам, рӯзноманигорон ба МНИ САҲА/ДНДҲБ иброз доштанд, ки чунин амалҳои тарсу бимро ба вучуд овард. Дар таърихи 23-юми феврал судияи суди ноҳияи Сино бо дарки интиҳоботи наздикомада равандро ба таваққуф гузошт.

АРЗУ ШИКОЯТҲО

Раванди пешниҳоди арзу шикоятҳо, ки онро як силсила қонунҳо²⁶ ба танзим мебароранд, дар маҷмӯъ ба таври кофӣ возеҳ ва дорои қафолатҳои ҷараёни бояду шояд набуд²⁷. Барои баррасии шикоятҳо ба муқобили қарорҳои²⁸ комиссия интиҳоботӣ нуфузи қонунӣ паралел вучуд дорад, ки дар он чунин шикоятҳоро метавон ба комиссияи зинаи болоӣ ё суди зинаи аввал пешниҳод кард; шикоятҳо ба муқобили қарорҳои КМИР мустақиман ба Суди олий пешниҳод мешаванд.

Тибқи маълумоти МНИ САҲА/ДНДҲБ оид ба интиҳоботи парламонӣ ба КМИР 14 шикоят, ба КҲИ 8 шикоят ва 3 шикоят ба судҳои зинаи аввал²⁹ аз ҷониби ҳизбҳои сиёсӣ, номзадҳо ва шаҳрвандон³⁰ пешниҳод шудааст. ҲНИТ аз ҳама бештар расман раванди пешниҳодсозии шикоятҳоро истифода бурдааст. Тибқи маълумоти МНИ, қариб ҳамаи шикоятҳои ба комиссияҳои интиҳоботӣ ва судҳо пешниҳодшуда қонеъ гардонидани нашудаанд. Дар яке аз қарорҳои судӣ қонун дар бораи интиҳобот барои бекор кардани

фаъолияти Президент, 23 Ҷоизро ба фаъолияти ӯқимиятҳои марказӣ ва маъалли ва 14 Ҷоизро ба фаъолияти КМИР ва дигар комиссияҳои интиҳоботӣ бахшид.

²⁴ *Азия Плюс, Фараж, Озодагон, Миллат.*

²⁵ Нигаред инчунин ба: Паҳши хабарии (Пресс-релизи) Дафтари намояндагии САҲА оид ба озодии ВАО, 8-уми феврал, http://www.osce.org/fom/item_1_42678.html.

²⁶ Аз ҷумла қонун дар бораи интиҳобот, кодекси ӯқуқвайронкунии маъмурӣ ва кодекси муҳофизатии шаҳрвандиро дар бар мегирад.

²⁷ Барои мисол, қонун дар бораи интиҳобот: ба таври равшан муайян намекунад, ки шикоятро чӣ тавр асос меёбад; ӯқуқро ба ҳолисона шундан таъмин наменомад; ӯқуқро ба гирифтани қарори хаттӣ бо далелҳои сабабҳои қонунӣ таъмин намекунад ва мӯълатро барои дастрас намудани қарор пешбинӣ намекунад.

²⁸ Қонун дар бораи интиҳобот ба таври возеҳ муайян намекунад, ки оё нисбат ба амал ё беамалиҳои комиссияҳои интиҳоботӣ низ эътироз қардан мумкин аст ё не.

²⁹ Парвандаи бекор намудани номзодӣ минбаъд дар суди зинаи болоӣ шикоят (апеллятсия) қарда шуд. Суди олий ӯель шикоят (апеллятсия)-ро баррасӣ накардааст.

³⁰ Мавзӯҳои шикоятҳои инчунин ба ӯайати КУИ, бақайдгирии номзадҳо, суҳангӯии интиқодӣ дар ташвиқот, даҳолат ба ҷорабиниҳои ташвиқотӣ аз ӯониби маъмурони интиҳобот, хизматчиёни маъаллии давлатӣ ва намояндагони мақомоти ӯифзи ӯуқуқ ва фишор ба интиҳобкунандагон ва қормандони давлатӣ аз ӯониби ӯизби ӯоқим тааллуқ доштанд.

қайди номзад нодуруст истифода шудааст³¹. Дар умум, судҳо қарорҳои ба таври кофӣ далелнок набаровардаанд.

Аксарияти шикоятҳои ба КМИР пешниҳодшуда дар робита бо иттиҳомҳои вайронкунии қонуни интиҳобот буданд, ба монанди ҳалалдор сохтани ташвиқот. Кодекси ҳуқуқвайронкунии маъмури аз соли 2008 вайронкорихоро дар робита бо масъалаҳои интиҳобот мавриди ҷаримабандӣ аз ҷониби суд қарор дод³² ва ҳамин тариқ ҷаҳорҷӯбаи қонуниро барои вайронкорихои интиҳобот, бо пешбини ҷазо таҳким бахшид. Аммо КМИР, сарфи назар аз он ки аксарияти шикоятҳо ба вайронкорихи маъмури мансуб буданд, фақат як шикоятро ба прокурор ирсол кард. Тибқи изҳороти матбуоти³³ Прокурори Генералӣ, идораи вай дар бораи ҳеҷ вайронкории асосноки интиҳоботӣ маълумот надорад ва дар мавриди даъвоҳои барқасдонаи бардурӯғ огоҳ кард.

КМИР бо шикоятҳо ба таври алоҳида³⁴ сару қор гирифт ва ба онҳо бо мактуби имзошуда аз ҷониби раиси КМИР ҷавоб дод. Бар хилофи қонун дар бораи интиҳобот, дар мавриди ҳеҷ як шикоят қарор дар ҷаласаи кушода бароварда нашудааст³⁵. Вучуд надоштани қарорҳои расмӣ оид ба шикоятҳо ба таври муассир ба ҳуқуқи шикоят пеш овардан ба суд таъсири манфӣ расонид. МНИ САҶА/ДНДХБ ҳамчунин ҳолатҳоеро ба мушоҳида гирифт, ки КҶИ шикоятҳоро ба таври дастаҷамъона ва шаффоф баррасӣ накардааст ва қарорҳои расмӣ набаровардааст. Илова бар ин, дар аксар мавридҳо дар муҳлати 3 рӯз баровардани қарор аз болои шикоят аз ҷониби КМИР риоя нагаштааст ва ҳадди аққал 3 шикоят тамоман баррасӣ нашудааст.

Баъзе номзадҳо доир ба хоҳиш надоштан барои расман шикоят пеш овардан бо сабаби бовар надоштан ба баррасии ҳолисонаи ва муассири баҳсҳои интиҳоботӣ аз ҷониби комиссияҳои интиҳоботӣ ва судҳо ва канораҷӯӣ намудан аз воқунишҳои мақомоти ҳокимият ишора намуданд. Бо ҷои ин, онҳо кӯшиш намудаанд, то баҳсҳо ба таври ғайрирасмӣ ҳал намоянд. МНИ САҶА/ДНДХБ ҳамчунин қайд намуд, ки сабақатқунандагон маҳоратҳои кофӣ барои таҳия намудани шикояти расмӣ хаттӣ надоранд³⁶. Дар маҷмӯъ, заминаи нокифояи қонунӣ оид ба арзу шикоятҳо ва таври баррасии онҳо, амалан, ба ҳуқуқи андешидани ҷораҳои таъсирбахши ҳалли онҳо таъсири манфӣ расонид.

ИШТИРОКИ ЗАНОН ВА АҚҚАЛИЯТҲОИ МИЛЛӢ

Бо баъзе истисноҳо, занон дар сиёсати Тоҷикистон ба таври намоён ҷой надоранд. Занон дар парлумони ваколаташ қатъ гаштаистода 17.5 Ҷоизи курсиҳоро ишғол мекарданд. Аз

³¹ Суди ноъиявии Панъакент ба қарор омад, ки Моддаи 9-и қонун дар бораи интиҳобот расман ба истифодабарии ҳазинаи ташвиқотӣ барои ба тарафдорӣ худ моил сохтани интиҳобқунандагон илзот медиҳад; чун номзад аз ҳазинаи шахсӣ истифода намуда буд, бекор қардани номзодии вай дар суд тасдиқ шуд.

³² Соли 2009, КМИР ба таври васеъ иқтибосеро аз Кодекси ҳуқуқвайронкунии маъмури, аз ҷумла ба ғизбҳои сиёсӣ паён кард.

³³ 20 февралӣ соли 2010 ба таъъ расид.

³⁴ Гурӯҳи қорӣ оид ба баррасии шикоятҳо дар ғайрати ғашт нафар аъзои КМИР бо қарори КМИР №6, аз таърихи 16-уми декабри соли 2009 таъсис дода шуд; Вале тафсилоти тартибии раванди дохилӣ барои қорбарӣ ва баррасии шикоятҳо вуъуд надорад.

³⁵ Мактубҳои ғамаи масъалаҳои бардошташударо дар бар намегиранд ва асосҳои сабабҳои қонуниро таъмин намеқунанд.

³⁶ Бисёр шикоятҳои навишташуда тафсилоти қофии бо фактҳои тасдиқшаванда, асосҳои қонунӣ ва ишора ба далелҳои пуштибонро надоранд. Ду шикояти мувоъиятшуда ба Суди шаърии Қӯлоб барои баррасӣ қабул қарда нашуд, зеро онҳо ба талаботи расмӣ пешбинишудаи Кодекси мувоъияи шаървандӣ мувофиқат намекарданд.

шумораи 73 номзади дар асоси рӯйхати ҳизбҳои сиёсӣ ба қайд гирифташуда 15 нафарашонро (21 фоиз) занон ташкил мекарданд, аммо онҳо дар сатрҳои поёнии рӯйхатҳо ҷой доштанд, ки имконияти хеле пасти интиҳоб шудан доштанд ва ё чунин имконият надоштанд. Дар ҳавзаҳои интиҳоботи якмандатӣ дар миёни 129 номзад 16 нафар зан (12 фоиз) мубориза намуданд. Ҳарчанд заминаи қонунии Тоҷикистон баробарии байни марду занро дар ҳаёти ҷамъиятиву сиёсӣ пешбинӣ менамояд, дар байни созмонҳои пуштибони занон чунин мувофиқа вучуд дорад, ки қонун дар аксарияти ҳолатҳо муқаррароти баробариро пешбинӣ мекунад аммо амалигардонии он нокифоя боқӣ мемонад.

Занон дар зинаҳои болоии мудирияти интиҳобот низ камтар намояндагӣ доранд. Аз 15 нафар узви КМИР 3 нафарашон зан аст ва аз миёни 41 КҲИ ҳамагӣ дар 3 ҳавза занон раисии КҲИ-ро ба зима доранд. Дар маҷмӯъ занон 16 фоизи вазифаҳои раис, ҷонишини раис ва котиби КҲИ-ро ба ўҳда доранд. Занон дар ҳайати КУИ беҳтар намояндагӣ доштанд.

Гурӯҳи этникии асосӣ дар кишвар тоҷикон мебошанд, ки 79.9 фоизи аҳолиро ташкил медиҳанд. Дигар гурӯҳҳои этникӣ ўзбекон (15.3 фоиз), русҳо (1.1 фоиз) ва қирғизҳо (1.1 фоиз) мебошанд. Боқимонда қавмҳои дигар 2.6 фоизро ташкил мекунанд³⁷. Дар интиҳоботи мазкур теъдоди номзадҳо аз гурӯҳҳои аққалиятҳои миллӣ маҳдуд буда масъалаҳои аққалиятҳои миллӣ дар рафти ташвиқот бардошта нашудаанд. Вале ҳизбҳои сиёсӣ маводҳои ташвиқотиро ба забонҳои аққалиятҳои миллӣ, ба монанди забонҳои русӣ, ўзбекӣ ва қирғизӣ тақсим намуданд. Ин амалро МНИ САҲА/ДНДХБ дар вилояти Суғд ва шаҳри Душанбе мушоҳида кард. Дар мавзӯҳои, ки теъдоди зиёди аққалиятҳои миллӣ зиндагӣ мекунанд, бюллетенҳо ба забонҳои аққалиятҳо chop шуданд³⁸. Асли баромади як нафар узви КМИР ба аққалияти миллӣ мансуб аст. Дар аксарияти КҲИ-и назоратшуда, ки аҳолии зиёди аққалиятҳои миллӣ доранд то 50 дар сади аъзои онҳо ба аққалиятҳои миллӣ тааллуқ доштанд. Ҳеҷ ҳолати таъбиз дар раванди интиҳобот дар асоси қавмият ба мушоҳида нарасидааст ва ё гузориш дода нашудааст.

НОЗИРОНИ МИЛЛӢ ВА БАЙНАЛМИЛАЛӢ

Қонун дар бораи интиҳобот ба ҳизбҳои сиёсӣ ва номзадҳои худпешбарикарда иҷозат медиҳад, ки дар интиҳобот нозирони худро таъйин намоянд ва онҳо ҳуқуқ доранд, ки дар участкаи интиҳоботӣ ҳузур дошта бошанд, кори комиссияҳои интиҳоботиро назорат кунанд ва бо натиҷаҳои овоздиҳӣ шинос шаванд. Ҳар як номзад метавонад то 5 шахси боэътимод дошта бошад. Қонун ҳамчунин ҳузури нозирони байналмилалиро пешбинӣ менамояд. Тахминан 500 нафар нозирони байналмилалӣ аз ҷониби КМИР барои назорат намудани интиҳоботи парламонӣ аккредитатсия шуданд. Дар ҳоле, ки ҳокимияти Тоҷикистон бе мушкилӣ нозирони байналмилалиро пазируфт, онҳо ба ўҳдадорҳои банди 8-и Санади Копенгагени САҲА 1990 ҷавобгӯ набуданд ва ба ғайр аз нозирони ҳизбӣ ва нозирони намояндаи номзадҳо, дигар нозирони миллӣ даъват нашуданд ва ҳамин тариқ онҳо назорат бурда натавонистанд.

РӯЗИ ИНТИҲОБОТ

Рӯзи интиҳобот оромона сурат гирифт. Иштироки расмӣ интиҳобкунандагон дар сатҳи 85.2 фоиз гузориш дода шуд. Бо вучуди ин раванд аз ҷониби 77 фоизи нозирон, то

³⁷ Ин рақамҳо дар асоси саршумори аҳоли аз соли 2000 оварда шудаанд.

³⁸ Бюллетенҳо дар панъ ноъияи вилояти Суғд ба забони ўзбекӣ, дар як ноъияи ВМКБ ба забони қирғизӣ ва дар Чкаловску чор ноъияи шаъри Душанбе ба забонҳои тоҷикӣ, ўзбекӣ ва русӣ chop шуданд.

андозаи баҳо дода тавонистани он ҳамчун шаффоф арзёбӣ шуд. Овоздиҳӣ танҳо дар 74.8 ҷисади участкаҳои интиҳоботии аз ҷониби нозирон мушоҳидашуда ба таври мусбат арзёбӣ шуд. Ин ишора ба он мекунад, ки маъмури интиҳобот вазифаҳои худро тибқи муқаррароти қонун дар бораи интиҳобот иҷро намекунад. Равандҳо дар 21 ҷисди участкаҳои назоратшуда ба таври паст иҷро шуданд, ки ин норасоии дастурамалҳои назаррас ва гузаронида нашудани омӯзишҳои кофиро доир ба тартиби рӯзи интиҳобот нишон медиҳад.

Назорат ва ҳисобдихандагӣ аз болои бюллетенҳои интиҳоботӣ аз ҷониби маъмури интиҳобот ба таври мувофиқ сурат нагирифт. Ба интиҳобкунандагон дар 36.6 ҷисди участкаҳои мушоҳидашуда иҷозат дода шуд, ки бидуни муаррифӣ намудани ҳуҷҷати шахсӣ овоз диҳанд ва барои гирифтани бюллетен пешниҳоди даъватнома кофӣ буд.

Назорати заиф аз болои раванд ба қоидавайронкуниҳои зиёд натиҷа шуданд. Дар рӯйхати интиҳобкунандагони 50.6 дарсади участкаҳои интиҳоботии мушоҳидашуда имзоҳои шабеҳ вучуд доштанд. Ҳодисаҳои овоздиҳии гурӯҳӣ дар 28.8 ҷисди участкаҳои назоратшуда ба назар расиданд. Овоздиҳӣ аз тариқи намояндагӣ (овоздиҳӣ ба ҷои шахси дигар) васеъ паҳншуда буд, ки ин амал дар 24.5 участкаҳои мушоҳидашуда ба назар расида мушкилоти ҷиддиро ба бор меорад.

Дигар мушкилоти мушоҳидашуда аз дуруст мӯҳр нашудани қуттиҳои овоздиҳӣ дар 16.7 ҷисди участкаҳои интиҳоботӣ иборат буданд. Махфияти овоздиҳӣ дар 10.4 ҷисди участкаҳои интиҳоботии назоратшуда риоя нашуд, ки дар онҳо овоздиҳандагон бюллетенҳои аломатгузори кардаашонро ба дигарон нишон медоданд. Дар 3 участкаи интиҳоботии КҲИ 12 (Рашт) номзади худпешбарикарда дар бюллетенҳо хат зада шуд ва ин дар ҳоле буд, ки вай номзадии худро бозхонд накардааст. Дар ҳуди ҳамин КҲИ, 2 номзади бозхондшуда дар як қатор участкаҳои интиҳоботӣ аз варақа хориҷ нашуда буданд. Нозирон тафовути баланди иштирокро гузориш доданд, ки теъдоди эълондоштаи КУИ аз теъдоди имзоҳо дар рӯйхати интиҳобкунандагон ё бюллетенҳои ба ҷашм аёни қуттиҳои овоздиҳӣ ниҳоят зиёд буд.

Дар беш аз сеяки участкаҳои интиҳоботӣ шахсони ваколатнадошта ҳозир буданд (31.4 ҷисд). Ҳарчанд танҳо дар 5.1 ҷисди участкаҳои назоратшуда ин ашхос қори КУИ-ро роҳнамоӣ мекарданд, аммо ҳузури сершумори онҳо дар мавриди тамомияти раванди интиҳобот нигаронсоз аст.

Дар мавриди ҷанбаи мусбати қор, нозирони аҳзоби сиёсӣ ва номзадҳо дар аксарияти участкаҳои интиҳоботии назоратшуда ҳузур доштанд (91.1 ҷисд), ки аксарияти онҳо намояндагони ҲНИТ ва ҲХДТ буданд. Онҳо назорати худро бемонеа амалӣ мегардониданд (93.2 ҷисди онҳо). Вале дар баъзе мавридҳо ба ҲНИТ маҳдудиятҳо гузошта мешуд.

ҲИСОБ ВА ҶАМЪБАСТ

Раванди ҳисоб ва ҷамъбасти овозҳо дар муқоиса бо овоздиҳӣ аз тарафи нозирон бештар манфӣ арзёбӣ шуд. Танҳо дар 44.3 ҷисди участкаҳои интиҳоботии мушоҳидашуда ҳисоби овозҳо ба таври мусбат арзёбӣ шуд. Тартиби шуморидани овозҳо дар нисфи участкаҳои мушоҳидашуда дуруст риоя нашуд. Бюллетенҳои истифоданашуда дар 28 ҳолати участкаҳои интиҳоботии назоратшуда тибқи қонун бекор карда нашуданд. Инчунин, шумораи бюллетенҳои аз эътибор соқит донисташуда дар 30 ҳолати участкаҳои мушоҳидашуда ба протокол дохил карда нашуданд. Шумораи умумии

бюллетенҳои дар қуттиҳои овоздиҳӣ ҷойдошта дар 25 ҳолати участкаҳои назоратшуда ба протокол дохил карда нашуданд.

Аксарияти КУИ чунин ба назар меомад, ки дар бораи тартиботи интиҳобот донишҳои маҳдуд доранд. Дар рафти ҷудокунии бюллетенҳо интиҳоби овоздиҳандагон танҳо дар нисфи участкаҳои мушоҳидашуда назаррас буд. Аъзои КУИ дар пур кардани протоколҳо дар беш аз сеяки участкаҳои интиҳоботии назоратшуда душворӣ кашиданд ва инчунин дар сеяки ҳолатҳо нозирон ба пуррагӣ раванди пӯшидашавӣ ва ҳисоби бюллетенҳоро дида наметавонистанд. Ба нозирон дар 15 участкаи мушоҳидашуда ҷиҳати назорат намудани раванди ҳисоби овозҳо маҳдудиятгузорӣ шуд.

Дар 28 участкаи интиҳоботии назоратшуда, КУИ протоколҳоро барои шиносоии омма тибқи қонун наовехтанд. Омӯзишҳои ба таври кофӣ пешниҳоднашуда ва вучуд надоштани дастуралалҳои муфассал доир ба фаҳмиши КУИ ҷиҳати тартиби ҳисоби овозҳо ҳамчун “бад” ва “ниҳоят бад” дар 37.2 фоизи участкаҳои назоратшуда арзёбӣ шуд.

Дар баъзе ҳолатҳо аъзои КУИ протоколҳои бо қалам пур кардашуда ва ё бланкаҳои холиро барои КҲИ имзо карданд. Дар нисфи КУИ-и назоратшуда протоколҳо ба КҲИ тибқи талаботи қонунӣ супорида нашуданд. Ҳамчунин дар 22 КҲИ-и назоратшуда ба протоколҳо тағйирот ворид карда шуданд.

*Нусхаи англисии ин ҳуҷҷат ягона санади расмӣ мебошад.
Вале изҳороти мазкур ба забонҳои тоҷикӣ ва русӣ низ дастрас аст.*

МАЪЛУМОТ ДАР БОРАИ МИССИЯ ВА ИЗҲОРИ СИПОС

Душанбе, 1-уми Марти с. 2010 Интиҳоботи парламонӣ барои мувофиқат намудан ба ўҳдадорихои САҲА оид ба интиҳоботи демократӣ ва инчунин мувофиқат намудан бо қонунгузориҳои миллии арзёбӣ карда шуд. Изҳороти мазкури натиҷаҳо ва хулосаҳои пешакии пеш аз анҷоми раванди интиҳобот таҳия шудааст. Арзёбии ниҳии интиҳобот қисман аз баргузориҳои марҳалаҳои боқимонда, аз ҷумла ҷамъбаст ва эълони натиҷаҳо ва ҳаллу фасли арз ва ё шикоятҳои эҳтимолии баъдинтиҳоботӣ вобастагӣ дорад. САҲА/ДНДҲБ гузориши ниҳии муфассалро бо шумули тавсияҳо тақрибан 8 ҳафта пас аз ба анҷом расидани раванди интиҳобот ба таъбир мерасонад.

Миссияи нозирони интиҳоботии САҲА/ДНДҲБ кори худро дар Душанбе 18-уми январ оғоз кард. МНИ аз 37 нафар таҳлилгарон ва нозирони дарозмуддат иборат буд, ки онҳо 25 кишвари узви САҲА-ро муаррифӣ намуда дар Душанбе ва марокизи шаш минтақа ҷойгир буданд. Дар рӯзи интиҳобот, Миссияи байналмилалӣ нозирони интиҳобот (МБНИ) тахминан 250 нозири кӯтоҳмуддатро аз 41 кишвари узви САҲА, аз ҷумла 49 узви ҳайати Ассамблеяи парламонии САҲА ва 12 нафарро аз Парлумони Аврупоӣ сафарбар намуд. МБНИ чараёни овоздиҳиро тахминан дар 600 участкаҳои интиҳоботӣ назорат кард. Ҳисоби овозҳо тахминан дар 76 участкаи интиҳоботии бисёр ҳавзаҳо назорат карда шуд. МБНИ ҳамчунин раванди ҷамъбаскуниро тахминан дар 40 КҲИ назорат намуд.

Хонуми Пиа Кристмас Моллер (аз Дания), ҷонишини Президенти Ассамблеяи парламонии САҲА ва сарвари ҳайати Ассамблеяи парламонии САҲА аз ҷониби Раиси САҲА ҳамчун Ҳамоҳангсои махсус барои пешбурди фаъолияти нозирони кӯтоҳмуддати САҲА таъйин шуд. Хонуми Элизабет Чеггл (аз Олмон) сарвари ҳайати Парлумони Аврупоиро ба ўҳда дошта ва Д-р Артис Пабрикс (аз Латвия) сарвари Миссияи нозирони интиҳоботии САҲА/ДНДҲБ мебошад.

МБНИ ба Вазорати корҳои хориҷӣ, КМИР ва дигар мақомоти марказиву маҳаллии ҳокимияти давлатӣ барои кӯмаку дастгирӣ ва ҳамкориашон дар рафти назорат изҳори сипос мекунад. МБНИ ҳамчунин ба Дафтари САҲА дар Тоҷикистон, Комиссари олии САҲА оид ба аққалиятҳои миллии ва

дигар созмонҳои байналмилалӣ ва сафоратҳои дар Душанбе аккредитатсияшуда барои ҳамкорӣ ва дастгириашон миннатдорӣ баён менамояд.

Барои дастрас намудани маълумоти иловагӣ, лутфан бо ашхоси зерин тамос гиред:

- ҷаноби Йенс Хаген-Эшенбехер, котиби матбуотии САҲА/ДНДХБ (+48-603-683-122), ё ҷаноби Матс Линдберг, Мушовири масоили интиҳоботии САҲА/ДНДХБ (+48-22-520-06-00);
- ҷаноби Андреас Бейкер, Ассамблеяи парлумонии САҲА (+45-601-083-80);
- ҷаноби Пиетро Дуччи, Парлумони Аврупоӣ (+32-498-983-366).

Миссияи Нозирони Интиҳоботии САҲА/ДНДХБ:

кӯчаи Турақул Зеҳнӣ, 734013, Душанбе, Ҷумҳурии Тоҷикистон, телефон: (+ 992 37) 2272453 / 89, Факс: (+ 992 37) 2218008, суроғаи почтаи барқӣ: office@odih.tj, вебсайт: www.osce.org/odih